



ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Պոլսոյ համար Տարեկան	100 ղր.
Վեցամսեայ	55 „
Գաւառաց համար Տարեկան	110 „
Վեցամսեայ	60 „
Մեծ քիւր	2 ղր.
Մանուկներու տոգը մեկ անգամի համար	
3 ղր. երկու անգամի համար	2 ղր.

Դուրս գալով լրագրաց համար ծա-
քը խմբագրութեան վրայ է:

Լրագրոյ վերաբերեալ համակ կամ որ
եւ իցէ գրութիւն խմբագիրք-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
նին պիտի ուղարկուի. եւ հաճախ ծախ
քըն ալ դրկողին վրայ է:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Արարեալութիւն բռնութիւն կարողացաւ
եանց եւանդը չզսպեց եւ պայական
երկրորդական մէջ յեղափոխական յուզ-
մունքն սկսաւ: Բայց հեռագիրն ի-
տալական կառավարութեան կողմանէ
արգելքի ներքեւ դրուած ըլլալուն
իրենք ինչ վիճակի մէջ ըլլանքն ստու-
գիւ չգիտցուիր: Եւս պատճառաւ
Ս. Պապին Չիլիթի-Վ. էքիա փախ-
չին ալ տակաւին տարակուսելի է:
Արարեալութիւն առանց պայմանի դար-
ձեր է իր կողմին, եւ ճանապարհէն ի-
տալացւոյ եւ հռոմայեցւոյ յայտա-
բարութիւն մ'ուղղեր է, որով կը ծա-
նուցանէ թէ պատրաստ է միշտ ի-
տալացւոյ հրաւերն ընդունելու:

Ոմանք կը կարծէին թէ իտալական
կառավարութեան Արարեալութիւն հետ
մեղմով վարուելուն պատճառը կա-
տակերդութիւն մը կամ դատարնի ա-
նոր հետ կամակցութիւն մ'է: Սա-
կայն իրապէս իտալական կառավա-
րութիւնը չէր կրնար ասկէ աւելի բան
մ'ընել. արդէն Արարեալութիւն կարճա-
տեւ բանտարկութիւնն իսկ ապօրի-
նաւոր էր, եւ եթէ զայն դատի ալ
ենթարկելու ըլլար, արձակուելուն
տարակուս չկար: Ինչհետեւ ասին, ի-
տալական կառավարութեան այս ըն-
թացքը մեծ դժգոհութիւն տուաւ ի-
տալացւոյ, եւ Ս. Քրիստֆօր Լյուքսեմբուրգ
ժողովրդական համարմանը քիչ քիչ
չտուաւ: Իսկ Վաղդիոյ համարումն
երթալով կը նուազի Խաղիոյ մէջ, որ
կը տեսնէ թէ իր հին դաշնակիցը շատ
սուղ նստեցնելու կուզէ իրեն ատենը
ըրա՞ծ ծառայութիւնը, Վաղդիոյ նո-
րէն Հռոմ զօրք զրկելու համար թու-
րանի մէջ պատրաստութեան շարժում
ներ ալ ըլլաւ. բայց ի ցոյցս արդեօք
թէ իրապէս, չգիտցուիր: Խաղա-
կան կառավարութիւնը հասկցաւ որ
եթէ օտար միջամտութեան առիթ չի
տալու համար քաղաքականապէս պէտք
էր Արարեալութիւն բռնել, իր պարտքն
էր նաեւ օտարին դէմ թիւղ չվարուիլ,
ուստի Վաղդիոյ ծանուցել էր որ եթէ
15000 զօրք մտցնէ Հռոմ, ինք ալ
պիտի հարկադրի 50000 մտցնել: Եւ-
սոր վրայ Վաղդիոյ կայսեր կառա-
վարութիւնը նորէն չափաւորութիւնը
ձեռք առաւ, եւ թէպէտ յայտնի է
որ եթէ Վաղդիոյ աշխարհային իշխա-
նութեան բեկորը նաւարկութեան
պահ մ'աղատի, Վաղդիոյ աղդեցու-
թեան շնորհապարտ ըլլալու է, փարի-
զի անդրադառնական լրագիրները մեծ
կատաղութեամբ կը խօսին կայսերական
քաղաքականութեան դէմ: Սակայն
պայական արքունիքն իր շահը պաշտ-
պանողներուն պակասութիւնը ծած-
կեց իր փարիզի նուիրակին հրահանգ-
տալով որ Վաղդիոյ կառավարութեան
շնորհակցութիւն յայտնէ բռնած հա-
մակրական դրից համար:

Վշխարհային իշխանութիւնը պահ

մ'աղաւթեալ, ըսինք, վառն զի ինչ
պէս որ խիստ ուղիւ կերպիւ կը խորհ-
դածէ թայմը լրագիրը, «Վաղդ-
թիւնը Վաղդիոյ եւ Լաւարիոյ բոլոր
միջոցներն սպառեց, որք տարիներով
անոր պահպանութեանը աշխատե-
ցան: Արարեալ է երեւակայել որ օտար
վարձկան զօրաց խումբ մը եւ Ս. Պետ-
րոսի դենարը պարապ դանձով մ'եւ
անմշակ երկրով մը կարենան պահել
Վաղդիոյ տէրութիւնը, որուն Լաւարա-
յի երկու մեծ կայսրութեանց բա-
նակներն եւ Խաղիոյ ընտրելադոյն
գաւառաց եկամուտները չլրացան բա-
ւական նեցուկ մը տալ: Ինչ-
դիական լրագիրը կը կարծէ որ Վա-
ղդիոյ կայսեր ալ համարումն այս է,
եւ կը հետեւցնէ որ ինչպէս Արարի-
պալտի Լաւարմոնթէն մէջ վերադա-
ւելին ետեւ մեզոյ: 151 դաշնագրու-
թիւնը հաստատուեցաւ, այնպէս ալ
Սինալուկայի մէջ բռնութեամբ նորէն
Հռոմի ճանքէն ետ դարձուելն եւ
տեւ անհաւանական չէ որ Վաղդիա
եւ Խաղիա նորէն միաբանին վարձ-
կան զինուորներն իրենց հայրենիքը
զրկելու: «Եթէ ստույգ է, կրտէ,
որ Ս. Պապը կրնայ իր ժողովրդը
եան անձնավորութեանը վրայ ա-
պահով ըլլալ, ինչո՞ւ համար միայն
հռոմայեցի բանակի մը չլիտահանար:
Իսկ եթէ օտարադրի Օ. Լուալիւրու-
կը կարօտի ընդդէմ հռոմայեցւոյ,
ինչո՞ւ համար ասոնք ալ իտալացի կա-
մաւորներն օգնուին Լաւարմոնթէն
ընդդէմ Վաղդիոյ:

Վաղդիական Օբլիւիոն Վաղդի-
նալ լրագիրն ալ կարգ մը նշանաւոր
յօդուածներու մէջ կը մերժէ նորէն
Հռոմ զօրք զրկելու գաղափարը,
«Տասնեւեթը տարի, կրտէ, Վաղ-
դիա խնդրեց ազաւեց ու պարտեցաւ
Վաղդիոյ որ իր կառավարութիւնը բա-
րեկարգէ եւ քաղաքակիրթ աղգաց
շաւղին հետեւի: Բայց բան մ'ալ չի
կրցաւ ձեռք բերել իր թախանձանքը
միայն մէկ արդիւնք մ'ունեցաւ, այն
է Վաղդիոյ իրեն սկզբունքը քաղաքիւ
սալ հին ժամանակներու յիշատակ կար
ծուած բաները: «Ի՞նչ կարեւոր» ը քար-
դապետութիւն եղաւ: Վաղդիական
կառավարութիւնն ամեն կառավա-
րութեանց յետինն ըլլալով գոհ չե-
ղաւ, այլ եւ իր թերութիւնները դե-
րութեան փոխարկեց, արդի բոլոր ա-
ղատութիւններն արգելեց, եւ Վաղ-
դիալ լ'նթոնէլին Վ. Եր Վաղդի-
թի հետ ըրած խօսակցութեանց մէջ
յայտնած սկզբունքները կրօնական
վարդապետութեան կերպարանք առ-
նելով կաթոլիկ խղճմտանաց ընդու-
նելու հրաման եղաւ 1864ի Լ'նթոնէլ-
քին եւ Սինալուկայի միջոցաւ: «Եւ
դատարան լրագիրները կը հերքեն
նաեւ անդրադառնականաց այն յիմա-
րական առարկութիւնը, որպէս թէ
Հռոմ հռոմայեցւոյ չէ՝ այլ բոլոր
կաթոլիկներուն: որպէս թէ կարելի
ըլլար ըսել թէ Լաւարմոնթէն Ս. էք-

կէ Օմանեան տէրութեան չեն, այլ
մէկը քրիստոնէից է, թէ՛ եւրոպացի
ըլլան եւ թէ՛ ամերիկացի, միւսն ալ
բոլոր Մահմեդականաց է, թէ՛ Վաղդի-
կաստանցի ըլլան եւ թէ շնդկաս-
տանցի:

Լաւարայի մէջ օր ըստ օրէ զօրա-
նալով վրայ եղած աղատական շար-
ժումը գեղեցիկ օրինակներ տալ կըս-
կրտի Լաւարիոյ մէջ, Լյուս կայսրու-
րութիւնը Սատուայի հարուածին վը-
րայ խեղճ գլուխը բերելու համար
երկայն ժամանակի կարօտ կարծուած
ատեն տարիէ մ'ի վերջ Վ. Եր Վաղդի-
թեան շնորհիւ գրեթէ նոր կենդանու-
թիւն մ'առաւ: Հռոմայ հետ դրուած
կրօնական դաշնագրութիւնը միայն,
որ հասարակաց դատարարութիւնը
կըրէին ձեռքը կը մատնէր եւ կրօնա-
կան աղատութիւնը կը սեղմեր, կե-
ցած էր տակաւին: Լաւարիացիք կը
խնդրէին զայն բոլորովին վերցնել,
եւ կառավարութիւնը կը խորհէր Հռ-
ոմայ հետ բանակցելով իր նոր դրից
համաձայն փոխել կամ սրբագրել:
Բայց որովհետեւ ասանկ բաներու վը-
րայ Հռոմ հետ բանակցելու չըլլար
առանց «ոչ կարմիր» ի ժայռին հան-
դիպելու, ուստի կառավարութիւնն
իմաստութեամբ որոշեց յիշեալ կրօ-
նական դաշնագրութիւնը վերցնել
առանց զոր բանակցութիւններով
ժամանակ կորուսանելու:

Լաւարիական շարժումներուն
մերիկեան ծովաւարտակ նաւերուն
հիւսիսային վաճառականաց տուած
ֆետիսի հատուցման վրայ երկու տա-
րիէ ի վեր Լաւարիոյ եւ Լաւարիայի
մէջ բացուած խնդիրը նոր քայլ մ'ա-
ռաւ: Լաւարիայի կառավարութիւնն
յիշեալ ֆետիսիստն ցանկը զրկեց իր
Լաւարիայի դեսպանին՝ պատուիրելով
որ արագ եւ լուրջ հատուցումը պա-
հանէ: Լաւարիայի կառավարութեան
զինուոր փառնայ այս է թէ Լաւարիա
հարաւայիններն իրեն օրինաւոր պա-
տերադուներ ճանչելով իր նաւա-
հանգիստներէն ծովաւարտակ նաւեր
հանելու իրաւունք տուաւ ապստամ-
բաց եւ պայքէ հիւսիսային վաճառա-
կանաց ֆետիսիստներուն, եւ թէ այն
պատճառաւ Լաւարիայի վաճառական
նաւերը ծովերուն երեսէն քաշուելով
Լաւարիա մեծամեծ շահեր ըրաւ, որոց
ըով իր այժմեան վաճառիչը հատու-
ցումը խիստ չնչին բան մ'է:

Վաղդիոյ մէջ պաշտօնէից փոփո-
խութեան զրոյցները, որ քաղաքակա-
նութեան ալ փոփոխութիւն մը կը
գուշակէին, անհիշեալ եղան: Վաղդիոյ
կայսրն իր ներկայ խորհրդակցանքները
կը պահէ. իսկ իր քաղաքականութիւ-
նը միշտ վարանական դրից մէջ է, զոր
դժուարին է մեկնել: Լաւարի տեսակ
խաղաղասիրական յայտարարութեամբ
հանդերձ զինուորական պատրաստու-
թիւններն ալ կը շարունակեն: Բայց
որո՞ւ դէմ պիտի դարձանք չգիտ-

ցուիր:

Լաւարիական Տէյլի-Թէյէկրաֆ
լրագրին Վերլինի թղթակիցը Վ. Եր
Վերլինարի հետ տեսակցութիւն մ'ը-
րեր է, զոր յիշեալ պաշտօնէին մասնա-
ւոր հաւանութեամբ կը հրատարակէ:
Վ. Եր Վերլինարը մի առ մի եւրոպա-
կան խնդիրները քննելով խաղաղու-
թեան պահուելուն վրայ վստահու-
թիւն յայտնեց է: Լաւարիեան խնդ-
րոյն նկատմամբ ալ պատերազմն հա-
ւանական չհամարելով ըսեր է. «Ինչ-
հանրապէս Ռուսիոյ իրական վիճակը
քիչերը գիտեն, Ռուսիա դէպ ի Լա-
ւարիէն միտում ունի, եւ կուզէ զայն
ապահովել, բայց չկրնար անխռով ի-
դուի հանել: Իր վիճակը չներեր որ
փոքրիկ միջոցներով դործէ. բայց ի-
րօք երկայն եւ մեծածախ պատերազմ
մ'ալ բանալու վիճակի մէջ չէ: Ռու-
սիա մեծ ապագայ մը եւ զօրութեան
տարրներ ունի՝ որք ամեն տէրու-
թեանց ունեցածը կը դերազանցեն,
քանզի գրեթէ անյաղթելի է: Սակայն
հուժկու մարդու մը կը նմանի, որ
երբ կը հիւանդանայ, երկու երեք օր
անկողինն մէջ մնալով իր կաղմութեան
զօրութեամբ շուտ մը կառողջանայ:
Բայց եթէ բժշկական պատուէրները
մոռի չընելով ինքնիրեն ոտք ելնէ եւ
առողջ մարդու մը պէս դործ տեսնել
սկսի, հիւանդութիւնը կը ծաւալի եւ
կրնայ դէշ հետեւանք ունենալ: Եւս
է Ռուսիոյ ներկայ վիճակը, եւ մար-
դու մը կենսական մէջ տալով քան
ազգի մը կենսական մէջ տալով քան
երսուն տարի են: »

Ռուսիա, ըստ Վ. Եր Վերլինարի,
Ռուսիա դեռ կատարելապէս քաշա-
ւող չըլլալով, տասը քսան երսուն
տարի կրնանք անոր կողմանէ պատե-
րազմ չյուշալ: Բայց մինչեւ այն ա-
տեն տարակուս չկայ որ ուրիշ հիւան-
դներ ալ կրնան առողջանալ:

Թուրքիոյ Վաղդիթ հետեւեալ նա-
մակը կը հրատարակէ, զոր Քիւթա
Չիպէքօ հաղարարեալ դրած է եւ
որուն մէջ Վ. Պրիթէքօ եւ Բուսեօ
անուն իր բարեկամաց հետ լ'էքսանդ-
րիոյ բերդը Արարեալութիւն ըրած մէկ
այցելութեան նկարագիրը կրնէ:

«Արարեալութիւն իր կարմիր շապիկն
հագած էր, եւ ցուպի մը յեցած կը
քայլէր: Ինչմը հոգւոյն տխրութեան
պատկերը կը կրէր: Խիստ դոհ եղա-
թուրեցւոյ իր վրայ ունեցած հա-
մակրութիւնն ու կառավարութեան
բռնած միջոցն սպասելը լսելով, եւ
յանկարճ գոչեց. «Եթէ կը կարծուի
որ Հռոմ ինդիքը վերջացած է, ա-
ւա՜ղ Խաղիոյ եւ աղղիկ պատուոյն,
Լյուսիոյ խնդիր մը չկրնար եւ պէտք
չէ մեռնի: Այլ այն օրը պիտի վերջա-
նայ երբ Հռոմ իր ամենապատ պա-
տուհանքն առնուի: Եւս բարեկու-
թեան խօսք մը չըսաւ զինքը բան-
տարկողներուն դէմ: Օրապետին
հետ երկու ժամ կեցանք, եւ բոլոր

